

Az előszót írta: Ronald Dore
Illusztrálta: Irene Sanderson

Helmut Morsbach

EGYSZERŰ

JAPÁN

ETIKETT

Fordította
Gerhardt Krisztina

REALEX KFT.
Budapest
1992

A könyv eredeti címe:
SIMPLE ETIQUETTE IN JAPAN
Eredeti kiadás
Simple Books Ltd.
1984, 1986, 1990
© Helmut Mosrsbach
© Gerhardt Krisztina

Minden jog fenntartva. Sem a könyv, sem részletei
nem sokszorosíthatók semmilyen úton a jogtulajdono-
sok írásbeli engedélye nélkül.

ISBN963 8130 008

Készült Kaposváron a Nyomdaipari Szolgáltató Kft-
ben. Az előkészítő munkát a Petit Kft. végezte.

TARTALOM:

Előszó 6

Bevezetés 8

Általános tudnivalók 9

Üzleti ügyek 15

Evés - ivás 19

A japán otthon 26

Ajándékozás 33

Társalgás és kapcsolatteremtés 38

Hasznos kifejezések 46

ELŐSZÓ

Ha sorsunk Japánba vezérel, nagyon fontos, hogy megtanuljunk úgy élni, ahogy a japánok élnek Tokióban. De ha nem is sikerül, legalább próbáljuk meg, hiszen ezzel megmutatjuk, bebizonyítjuk, hogy szakítottunk az átkos múlttal, és lelkesen építgetjük kapcsolatainkat velük a kölcsönösen egymás iránt érzett tisztelet, megbecsülés alapján. És ez a döntő dolog kapcsolataink alakulásában.

Valójában maga a próbálkozás a legfontosabb, ez segíti elő a kölcsönös egyetértés kialakulását. A legkönnyebben követhető módszer az, ha egyaránt kimutatjuk a japán viselkedésmód ismeretének teljes hiányát, de hajlandóságunkat is, hogy úgy teszünk, ahogy mondják nekünk. Legtöbb esetben ez a módszer bizonyul a legeredményesebbnek is. Azok, akik a számukra idegen hagyományokat görcsösen próbálják követni, olyan feszültségeket okozhatnak kapcsolatainkban, amik megronthatják az egyetértés légkörét.

Ezért ne aggódjunk, ha egy nehéz helyzetben nem jutnak eszünkbe Dr. Morsbach bölcs szavai. Nyugodtan forduljunk japán barátunkhoz, és

kérdezzük meg, mit tegyünk. Nem veszünk a hitelünkben emiatt, mert bár a japánok kötelességüknek érzik, hogy ismerjék az európai szokásokat, ők nem várják el ugyanezt tőlünk. Az elmúlt pár száz év történelme a magyarázat arra, hogy miért.

Vagy ha mégis eszünkbe jut, mit mondott Helmut Morsbach, annál jobb. Dr. Morsbach hosszú időn keresztül kérdezgette az embereket arról, miként kell viselkedni a legkülönbözőbb helyzetekben, és kiválóan összefoglalta mindazt, amit etikettnek nevezünk.

De Dr. Morsbach még ennél is többet nyújt számunkra. Éles szemű megfigyelőként összegyűjtötte azokat Japánban (és más országokban) tapasztalt jellegzetes viselkedési formákat, amikről a japánok említést sem tesznek, annyira természetesnek vélik. Amikről azt hiszik, hogy az emberi természet része, és nem pedig jellegzetes japán viselkedési mód. Dr. Morsbach kedvenc témája ez a szavakat nem igénylő kommunikáció.

Helmut Morsbach találó megfigyelései a testbeszédről különösen hasznosak azok számára, akik nem tölthetnek éveket a japán nyelv tanulmányozásával, és így ritkán nyílik majd alkalmuk személyes beszélgetésekre.

De még a hozzám hasonlók is, akik már 30 éve időről időre vissza-visszatérnek Japánba, találnak hasznosat Dr. Morsbach könyvében. Egyrészt élvezhetik megfigyeléseinek találó voltát, másrészt pedig jóleső nyugalom töltheti el őket, hogy bár vannak dolgok, amiket 30 éve rosszul értelmeznek, mégis sikerült megőrizniük japán ismerőseik barátságát!

Ronald Dore

BEVEZETÉS

Ne higgyünk az „európaiasodás” külső jegeinek, Japánban változatlanul nagyon fontos a hagyományos etikett szerepe.

Ha üzleti ügyben érkezünk Japánba, biztosak lehetünk benne, hogy magától értetődően magas rangú vendégként kezelnek, és minden érintett személy kitüntetett udvariassággal bánik majd velünk.

A legtöbb japán természetesen veszi, hogy a külföldi az európai szabályok és szokások szerint viselkedik. Mégis, érthető módon reménykednek benne, hogy valahol, valamikor a külföldi is megpróbálja megérteni az ő szokásaikat.

Ez a könyv megkísérli felhívni a figyelmet a japán etika és a japán szokások legfontosabbjaira; azokra, amiket mi is megérthetünk és elménkbe véshetünk, mielőtt a tapasztalatainkra és ösztöneinkre hagyatkoznánk.

A könyv alapvetően a Japánba készülő üzletembereknek íródott, mégis remélem, hogy az Egyszerű japán etikett mindenkinek segít majd felkészülni, akiknek lehetősége nyílik felfedezni ezt a különleges kultúrát és népet.

1

ÁLTALÁNOS TUDNJVALÓK

Ajapán etikett hangsúlyozza az udvarias viselkedés fontosságát az egyazon társasághoz tartozó emberek között. Ha minket is megfelelőképpen bevezetnek egy ilyen társaságba, az udvariasság felénk is árad majd. Hogyan viselkedjünk ilyen helyzetben, hiszen Japánban az udvariasság sokkal nagyobb méreteket ölt, mint saját hazánkban?

Természetesen nem várják el tőlünk, hogy ismerjük (és használjuk) a bonyolult japán viselkedési formákat, sőt, furcsának találnák, ha egyáltalán megpróbálkoznánk vele. Ehelyett egyszerűen viselkedjünk sokkal udvariasabban, mint otthon, hiszen így is sok bakot fogunk lőni.

Japánban az apró dolgokért is köszönetáradat jár. Mi is próbáljuk hálánkat sokkalta gyakrabban kifejezni, mint odahaza. Például, ha valakivel ismételten találkozunk, ne felejtjük el megint

megemlíteni, hogy „mennyire hálás vagyok, hogy a minap a segítségemre volt” (a fordítás az utolsó fejezetben található.) Még akkor se feledkezzünk meg róla, ha ez a „szívesség” annyira jelentéktelen volt, hogy odahaza szót sem érdemelne.

A japánok még ma is fejet hajtanak bemutatkozáskor. Nekünk viszont már valószínűleg a kezüket nyújtják, és a kézfogás és bólintás keverékével próbálkoznak. Ne markoljuk meg erősen újdonsült japán ismerősünk kezét, és ne számítsunk „férfias” kézfogásra. Ha hiába várjuk, hogy a kezét nyújtsa, próbáljuk meg utánozni a bólintását, és ugyanolyan gyakran és mélyen bólogassunk, mint ő. Kezünket tartsuk oldalunk és combunk mellett, miközben enyhén előrehajolunk.

Üdvözléskor és beszélgetés közben ne próbáljunk mindenáron beszélgetőpartnerünk szemébe nézni - a nyílt szemkapcsolatot a japánok kerülik, és udvariatlannak tartják. Japánban a le-sütött tekintet és a puha kézfogás nem az alatomosság és a gyenge jellem jele.

A mosolygás gyakran a zavar elfedésére szolgál. Ne essünk abba a hibába, hogy jóváhagyásként értelmezzük. A japánok szája csücske felfelé görbül, amikor anyanyelvüket beszéljük, így számunkra a komoly megbeszélés is könnyed, jókedvű fecsegésnek tűnhet. Az igazi vídamságot a szem sarkában megjelenő mosolyráncok jelzik csalhatatlanul.

Ne mutassunk mutatóujjunkkal se emberre, se tárgyra, ez módfelett illetlen. Ha valamire mégis fel akarjuk hívni japán ismerősünk figyelmét, írjunk könnyed, hullámszó mozdulatot egész kezünkkel, tenyerünkkel felfelé.

Társaságban ne mutassuk ki gyengéd érzéseinket, legfeljebb csak kisgyermek felé. Beszélgetés közben ne tegyük kezünket japán ismerősünk karjára, ne veregessük a hátát, ez csak akkor megengedhető, amikor hagyományosan csak férfitársaságban iszogatunk.

Ajapánok beszélgetés közben távolabb állnak egymástól, mint ahogy mi megszoktuk. Lehet, hogy ez kényelmetlennek, kissé távolinak tűnik, mégse menjünk sokkal közelebb.

Ha náthásan hangosan szipogunk, az még nem udvariatlan, de ha a többiek előtt kifújuk az orrunkat, az már igen.

A nyugati kultúra egyes megszokott testbeszéd jelei, például a vállvonogatás, kacsintás, ismeretlenek Japánban, így könnyen félreértéshez vezethetnek.

Érzékenyen figyeljünk az odavetett, homályos célzásokra. Lehet, hogy pont azzal szeretnék elérni, hogy például távozzunk. Ilyenkor legyen elegendő, ha valaki megjegyzi: „vár az autó”.

A legtöbb japán úgy van a pénzzel, mint az európaiak a szexszel; diszkréten, kissé „szégyenkezve” kezelik. Az üzleti életben előfordulhat, hogy költségeink fedezésére pénzt kapunk, és erről nyugtát kell aláírunk. A borítékot a helyszínen kinyitni és a pénzt megszámlolni bizalmatlanságra vall. Ha a későbbiekben mégis úgy találjuk, hogy a boríték kevesebbet tartalmaz, mint amennyiről a nyugtát aláírtuk, valószínűleg az a magyarázata, hogy az adót már levonták belőle. Áruházakban a visszajáró pénzt műanyag tálkán kapjuk meg, semmi szükség rá, hogy megszámloljuk, mert szinte soha nem fordul elő, hogy kevesebb lenne. Japánban a mindennapi életben módfelett becsületesek az emberek;

nagy megvesztegetésekről csak kormánykörökben és a magas szintű üzleti életben hallani néha.

Japánban nem szokás alkudni; bár főleg a vámmentes boltokban nem ismeretlen az árak „megtárgyalása”. Ha pénzt szánunk ajándékba, vegyünk a papírboltban speciális, erre a célra szolgáló borítékot, és kizárólag vadonatúj bankot tegyünk bele, amit a bankban egy külön pultnál beszerezhetünk.

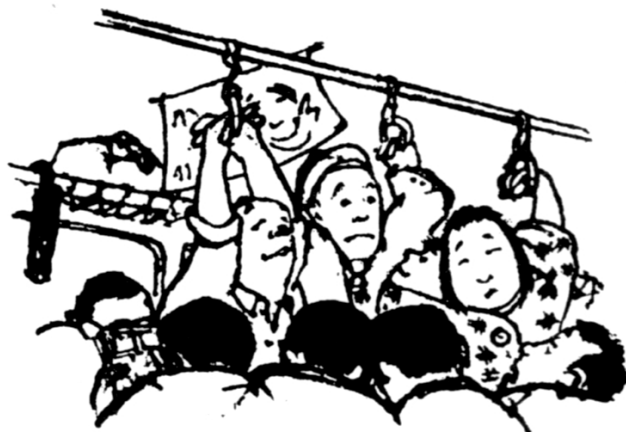
Nem kell borraivalózni! Sőt, már az is sértő, ha próbálkozunk vele.

A Hai, hai felkiáltás nem beleegyezést jelent (mint ahogy azt a szótárak mondják), hanem pusztán annyit, hogy beszélgetőtársunk még mindig figyelmesen hallgat bennünket. Ezért a legbiztosabb, ha minden döntést, például egy találkozó helyét, idejét, írásban rögzítünk.

Egy olyan kultúrában, ahol a férfiak a nők előtt járnak, könnyen zavarba hozhatunk egy nőt, ha kinyitjuk számára az ajtót, vagy át akarjuk adni a helyünket. Ezzel azt feltételezzük, hogy fizikailag gyenge. Kényelmetlen helyzethez vezethet egy szűk ajtón, például liftajtón; a kijutás, ha mindegyikünk a másikra vár. Számtalan esetve-rően mulatságos helyzet adódott már az ilyen összeütközésekből!

Az európai üzletasszonyok számára a legegyszerűbb, ha az olyan helyzetekben, mint például, hogy ki menjen be először az ajtón, úgy viselkednek, mint otthon. Ha mégsem engednek előre, ne érezzék ezt a személyük elleni támadásnak.

Előfordul, hogy a női és férfi illemhely együtt van. Ilyenkor a férfiak számára nagyon hasznos a rezzenéstelen fapofa, főleg ha a hölgy pont akkor sétál el a hátuk mögött, amikor éppen a falnál állnak.

Míg vendéglátónk és a szálloda személyzete egymással versengve igyekszik a kedvünkben járni, addig furcsa dolgoknak is szemtanúi lehetünk, amik egyáltalán nem felelnek meg a „japán udvariasságnak”. A vonaton vagy buszon utazók nap mint nap átélik ezt a csúcsforgalmi időszak alatt. Csöndesen viselik a lökdösődést, és a rettenetes tömeget, esetleg a sarokba préselve szundikálnak. Az egyes emberek viselkedése alapvetően megváltozhat, amint a közvetlen környezetét jelentő emberek közül kikerül.

Japán színes és eseménydús történelmével és kultúrájával lenyűgöző téma, amiről érdemes olvasni. Mielőtt elindulunk, olvassunk el Japánról mindent, amit találunk; megéri! Az összes japán szálloda jelentős mennyiségű angol nyelvű könyvvel és folyóirattal áll rendelkezésünkre. Léteznek olyan japán könyvesboltok is, ahol külön osztályon találjuk a Japánról szóló nyugati kiadású könyveket. Ezek a könyvesboltok a Maruzen (Tokio és Kyoto belvárosában) és a Kinokuniya (Tokio Shinjuku és Shibuya kerületében és az osakai Hakyu pályaudvaron).

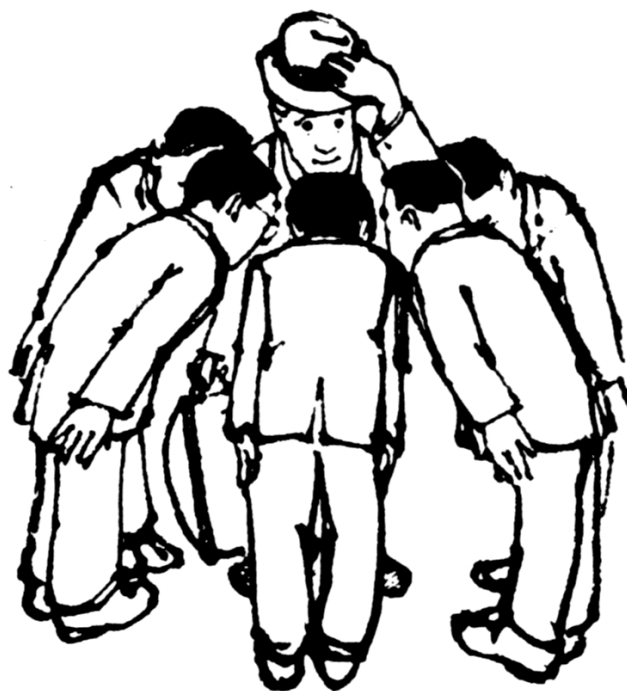
2

ÜZLETJ ÜGYEK

Ha számunkra fontos üzleti partnernek akarunk bemutatkozni, jobb, ha egy olyan megbízható közvetítőre bízunk az ügyet, aki mindkét felet ismeri.

Öltözködjünk elegánsan, de egy kissé konzervatíván, és kerüljük a rikító színeket. Japánul az öltönyt „sebiro”-nak hívják, ez a szó pedig a londoni „Savile Row” nevéből ered. A magatartás is ennek megfelelő; a túl laza tartás gerinctelen jellemre utal.

Az összhang érdekében a japánok beszélgetés közben arra törekednek, hogy egyetérthessünk velük. A vitára alkalmat adó témákat kerüljük. Ha mégis ellent kell mondaniuk, azt mindig körülményesen, kerülgetve teszik. A „nem” (iie) túl erőszakosan hangzik; ritkán használják. Szokjunk hozzá inkább a „hát talán” vagy az „úgy gondolja?” kifejezésekhez, és használjuk a pillanatnyi csönd művészetét is. (Persze sokan mondják, hogy mivel a japánok már nagyon is jól ismerik az európai karakatert, elvárják a nyíltabb, európaiasabb válaszokat az üzleti világban. De ne feledjük, hogy talán még csak elméletileg alkalmazkodtak a nyugati stílushoz.)

A japánok nagy becsben tartják a csoportok összetartozását, így ne csodálkozzunk, ha várnak a repülőtéren és kikísérnek elutazáskor is. Természetesen mi is cselekedjünk eszerint, ha hozzánk érkezik fontos japán vendég. Megkönnyíthetjük vendéglátónk dolgát, ha a Tokiótól 56 km-re levő Narita repülőtér helyett a Tokyó Station-tól 2,5 km-re levő Tokyó City Air Terminált jelöljük meg találkozóhelyül, ami közvetlen buszjáratral csatlakozik a repülőtérhez, és check-in pulttal is rendelkezik.

A mikor bekísérnek egy szobába, oda ülünk, ahová vendéglátónk vezet. A hagyományos japán otthonokban a díszvendég és a többiek helye, csökkenő társadalmi fontosság szerint, szigorúan meghatározott.

Ha a japánok elkerülnek a közvetlen környezetüket jelentő csoporttól, gyakran telefonálnak, írnak, még akkor is, ha nem történik semmi említésre méltó. Számukra ez szükséges a kapcsolatok zökkenőmentességének fenntartásához. Számunkra is csak hasznos lehet, ha követjük ezt a japán szokást. A karácsonyi üdvözlés és újévi jókívánság jó alkalom arra, hogy hazatérünk után is bizonyítsuk törődésünket.

Bemutatkozáskor a japán üzletemberek azonnal kicserélik névjegykártyáikat. Kifizetődő befektetés megfelelő mennyiségűt állandóan magunknál tartani, már rögtön megérkezésünktől kezdve, és hasznos, ha a hátuljára japánul is ráíratatjuk a szöveget. Érdeklődjünk a légítársaságnál erről a szolgáltatásról; előfordulhat, hogy akár 3-4 hetet is igénybe vesz. Előfordulhat, hogy a névjegykártyát Japánba érkezésünkkor kapjuk meg. Ha már nincs időnk névjegykártyát készíttetni, vegyünk üres kártyákat, és használjuk a pecsétünket, vagy a címünket feltüntetető öntapadós címkéket az átmeneti nehéz időszak átvészelésére.

Kézfogás vagy főhajtás után adjuk át névjegykártyánkat egy enyhe bólintás kíséretében, és vegyük át partnerünkét. Lehet, hogy kártyánk tanulmányozása közben új ismerősünk elismerése jeléül felszisszen; ez azt jelenti, hogy fontos személyiségek vagyunk. Ne siessünk, tanulmányozzuk alaposan a kapott névjegykártyát, és kérjük, hogy fordítsák le, ha csak japánul írták. Ha leültünk, tegyük az asztalon magunk elé, vagy a fotelben a karfára, hogy mindig szem előtt legyen. Végezetül pedig úgy tegyük zsebre, hogy partnerünk számára világos legyen, milyen fontos ez a kártya a számunkra. A boltokban kapható külön névjegytartó is, ami megkönnyíti a névjegykártyák szortírozását és a kezelhetőséget a későbbi időkben is.

A taxisofőröknek sokszor nem kis gondot jelent, hogy egy-egy címre odataláljanak. Ha eltévedtek, gyakran kérnek segítséget útközben a rendőröktől, de ez igen időigényes lehet. Elkerülhetjük az effajta nehézségeket, ha írásbeli útmutatót vagy rajzvázlatot kérünk vendéglátónktól. De kérhetünk írásbeli útmutatást a szálloda információs pultjánál is (furonto).

A japánok jobb szeretik az üzleti ügyeket a szálloda halljában megbeszélni, mint a mi szobánkban. Ha a hall viszont számunkra nem megfelelő, ajánljuk helyette a presszót vagy a bárt.

Mivel a japán feleségek nincsenek jelen az üzleti ebédeken, vacsorákon, többnyire az európai feleségeket sem hívják meg. Az utóbbi időben viszont már egyre gyakrabban előfordul, hogy a kötetlenebb társadalmi eseményekre az európai feleségeket már meghívják.

3

EVÉS - IVÁS

Japánban a legkülönbözőbb időkben a legtermészetesebb módon kínálnak teával. Cukor és tej nélkül, forrón, fül nélküli csészében szolgálják fel a teát. Ezt az enyhén kesernyés, zöld teát, ami nagyon üdítő, ha már egyszer hozzászoktunk, akár szűrcsölhetjük is (de azért ne vigyük túlzásba).

Ha megpróbálunk egyedül nekivágni az utcáknak, előfordul, hogy bizonyos teázókba, vendéglőkbe nem engednek be. A legtöbb ilyen hely olyan, mint az angol klubok, ahol az újonnan jövéket (a japánokat is) a törzsvendégeknek kell „bemutatniuk”. A japánok attól is tartanak, hogy nem tudunk eleget a helyi szokásokról, és így nem tudjuk megállni a helyünket egyedül. Ne sértődjünk meg, ne vegyük ezt a külföldieket kirekesztő viselkedésnek. Menjünk inkább japán ismerőseinkkel együtt, és nem lesz semmi baj.

Ha étteremben látnak vendégül és a kedvenc ételeink felől érdeklődnek, legjobb, ha azt válaszoljuk, hogy mindent szeretünk. Úgyis a házigazda dolga az ételek megrendelése. Válaszunkat nem az érdektelenség vagy közönyösség jelének tartják majd; a japánok ugyanígy a vendéglátóra bízzák a döntést, nem egyénieskednek. Ha mégis úgy hozná a sors, hogy egyes ételeket nem kedvelünk, ne is nyúljunk hozzá, összpontosítsuk figyelmünket a többire.

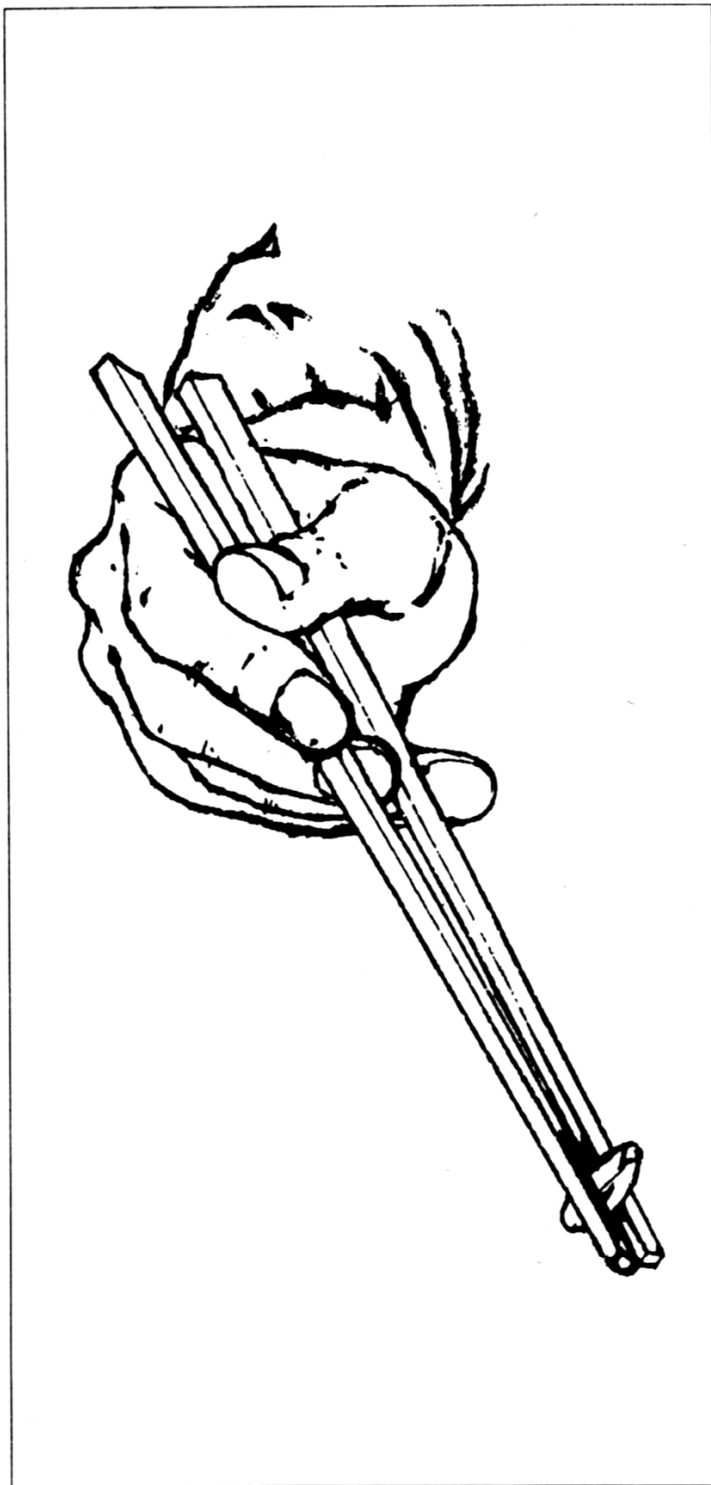
Étkezés előtt előfordulhat, hogy egy összehajtogatott kis törölközőt (oshibori) kapunk, ami télen forrón gőzölög, nyáron időnként melegen, máskor hidegen szolgálják fel. (Lehet, hogy már a Japánba vezető légiúton megismerkedhetünk ezzel a csodás szokással.) Vegyük ki a törölközőt a tartójából, és bontsuk szét. A férfiak megtörölhetik vele az arcukat, karjukat, kezüket, a nők általában csak a kezüket törlik bele. Hajtogassuk össze, majd később az étkezés során ismét elővehetjük, és megtörölhetjük benne ujjainkat.

Általában az étkezés akkor kezdődik, amikor mindenki enyhén meghajtja a fejét és azt mondja „itadakimas” (kapok). A francia bon appetit nemigen használatos.

A hagyományos japán ételek fogyasztásakor megpróbálhatjuk az étkezési szokásokban való járatlanságunkat a legegyszerűbb módon leplezni, azaz utánozzunk egy hozzánk közel ülőt. Ha viszont mi vagyunk a díszvendégek, nekünk kell megkezdeni a vacsorát; de ezután is a legcélszerűbb, ha figyeljük a szomszédunkat.

Sok olyan japán étel van, aminek elsődleges célja, hogy a szemet gyönyörködtesse. Vannak olyanok is, mint például a tempura (sült hal zöldségkörettel), amelyek igen táplálók és ízletesek, és közel állnak az európai ízléshez, talán pont az európai (portugál) eredet miatt. Mindig igen nagy hangsúlyt fektetnek arra, hogy az étel formája, színe összhangban legyen az edényével, amiben felszolgálják. A más ízekhez szokott európai ízelembimbók számára a japán ételek egy jó része meglehetősen ízetlennek tűnik. A japánok számára nemcsak az íz a fontos, hanem az étel állaga, konzisztenciája is, hogy mit tapint ki nyelvünk, például a rízsszemeket, a nyers hal szeleteit. Ne ítéljünk elhamarkodottan (ez minden egyébre is igaz Japánban) hanem tanuljunk meg a mienktől eltérő értékrenddel mérni.

Nincs étkezés Japánban rizs nélkül. Ezenkívül többféle ételt is felszolgálhatnak, az étkezés fontosságától függően. Az ételeket nem egymás után, fogásonként hozzák, hanem mindent egyszerre. A vendég akkor viselkedik megfelelően, ha mindegyikből vesz, egyet sem hagy ki a sorból. Ne sokáig habozzunk az egyes ételféleségek felett. Természetesen a külföldiektől nem veszünk zokon, ha egyes ételeket nem próbálnak ki.

Mielőtt nekilátnánk az evésnek, vegyük le a rizsesztál tetejét, és tegyük fejjel lefelé a baloldalra. Ezután tegyük a levesestál tetejét ugyanígy a jobboldalra.

A japánok a vadonatúj fapálcikákat (hashi) kedvelik, amit a használat előtt törnek ketté. Húzzuk végig az egyiket a másikon, így ellenőrizhetjük, nem maradt-e szálka rajta. Vegyük jobb kezünkbe a pálcikákat, és a rizzsel kezdjük az étkezést.

A pálcikák használatát nem is olyan nehéz megtanulni, csak egy kicsit gyakorolni kell. Helyezzük az alsó pálcikát a tenyerünkbe a hüvelykujjunk és a mutatóujjunk közé, és támaszszuk meg a gyűrűsujjunkkal. Nem szabad mozognia! Ezután fogjuk meg a felső pálcikát a hüvelykujjunkkal, mutatóujjunkkal és középső ujjunkkal úgy, mintha ceruza volna. Először csak egy pálcikával gyakoroljunk egyszerre. Ezután vegyük kézbe mindkét pálcikát egyszerre, és állítsuk a végüket egyvonalba úgy, hogy az asztalaphoz nyomjuk. Próbáljunk felvenni apróbb tárgyakat úgy, hogy a felső pálcikát mozgatjuk, míg az alsó szilárdan áll a tenyerünkben. Ha ez sikerült, már csak arra kell figyelnünk, hogy ne egymást keresztezve tegyük a tányérba, és ne a rizsbe tűzzük, amikor nincs rá szükségünk.

A rizst (és a levest) tartalmazó tányért egész közel emelhetjük a szánkhoz a bal kezünkkel, hogy könnyebb legyen a rizst megenni.

Ha kiürült a rizsesztálunk, kérjünk újabb adagot a nagy tálból. Most is, mint máskor, két kézzel tartjuk a tálat, udvariasságunk jeléül.

Ha még kérünk a rizsből, hagyjunk egy keveset a tál alján. A teljesen üres tál azt jelenti, hogy már nem kérünk többet.

Ha a közös nagy tálból veszünk ételt, amiből a többi vendég is, használjuk azokat a pálcikákat vagy kanalat, amit a tálban találunk. Ha nincs benne, fordítsuk meg a magunkét, és a tiszta végével nyúljunk a tálba.

Tegyük vissza a tálak tetejét és helyezzük a pálcikákat egymás mellé a rizsestálra vagy a kerámia pálcikatartóra.

Az étkezés végétével mondjuk „gochiso-sama-desh ta” („pazar lakoma volt” vagy „ezer köszönet a lakomáért”), és amikor távozunk, enyhén hajtsuk meg a fejünket.

Amikor alkoholt szolgálnak fel, emeljük fel a poharat, ha azt szeretnénk, hogy töltsenek, és igyunk egy kortyot, mielőtt visszatesszük az asztalra. Töltsünk a társaság többi tagjának, ha ők is töltöttek nekünk; ideális esetben senki sem tölt saját magának italt.

Előfordulhat, hogy egy másik vendég a barátságára és nagyrabecsülése jeléül felajánlja nekünk a sakés poharát. Köszönettel fogadjuk, és emeljük fel, jelezve, hogy italt kérünk bele. Később (ne azonnal) cserébe mi is felajánlhatjuk az előzőleg kimosott poharunkat, és megtölthetjük sakéval.

Az „egészségedre” japán megfelelője: kampai (szó szerint köszöntőbeszéd). Furcsa módon a japán étkezéseknél a sakét kezdi kiszorítani a sör. Az üres pohár azt jelenti, hogy kérünk még bele; ha elég volt már, hagyjuk a poharat tele.

Ha bárba vagy éjszakai mulatóhelyre hívnak, élvezzük a barátságos atmoszférát. Ne beszéljünk munkáról, és készüljünk fel pár dal eléneklésére, ha netán hozzánk is elérne a mikrofon. Ilyenkor hasznos, ha van néhány jó társasági vicc a tarsolyunkban, és néhány fénykép az otthoniakról. Ne ajánljuk fel, hogy fizetjük a számlát, és azt se, hogy fizessen mindenki ki-ki alapon. A ké-

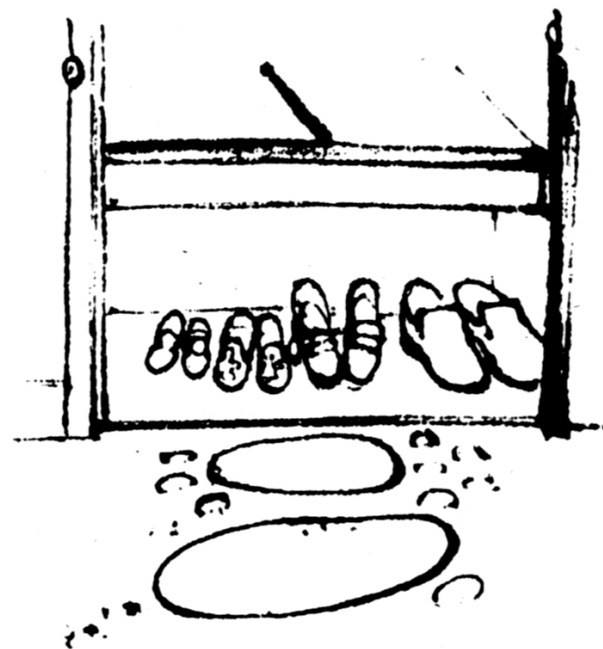
sőbbiekben viszont kifejezhetjük hálánkat valami apró ajándékkal, vagy azzal, hogy otthon mi látjuk vendégül egy vendéglőben.

Ha a társaságban hölgyek is szolgálják a szórakoztatást, valószínűleg az angolul legjobban beszélő gondoskodik majd rólunk; de nehogy azt higgyük, hogy ez a flörtnek tűnő dolog bármivé is fejlődhet. Ha további részleteket szeretnénk megtudni a japán éjszakai élet etikettjéről és apró buktatóiról, forduljunk régen ott élő ismerőseinkhez vagy más hasonlóan megbízható forráshoz.

A JAPÁN OTTHON

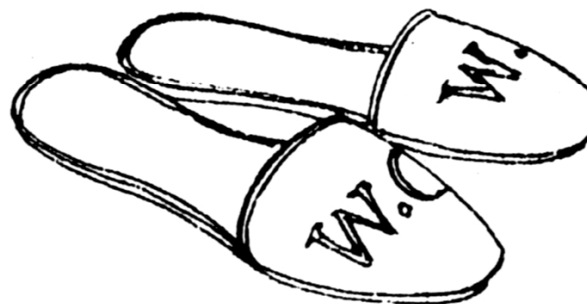
Üzletemberként kicsi a valószínűsége, hogy vendéglátónk meghívna bennünket az otthonába. Ennek jó okai vannak:

- Az átlagos japán otthon lényegesen kisebb, mint a nyugat-európai, és csak nagyon ritkán látunk vendégül a rokonokon kívül bárkit is.
- A japánok még a rokonokkal is általában az otthonukon kívül, a rengeteg vendéglő, bár, teázó egyikében találkoznak.
- A háziasszonyokat aggasztja, hogy angoltudásuk szegényes, vagy nincs is.
- A japánok attól félnek, hogy a külföldi nincs tisztában a japán szokásokkal, pl. hogyan kell a tatamin ülni; hogyan kell az ott használatos francia típusú vécét használni, stb.
- Lehet, hogy a lakás messze van a várostól, így gondot jelenthet, hogy a vendég hogyan jut vissza a szállodába.

Ha netán mégis meghívást nyernénk egy japán otthonba, figyeljünk nagyon a következőkre:

Megérkezéskor azonnal vegyük le a cipőnket az előszobában (genkan). Papucsot kapunk majd, bár valószínűleg nagyon apró lesz. Ha egy négyzetes szőnyegekkel, tatamikkal borított szobába lépünk, vegyük le még a papucsot is, és zokniban helyezkedjünk kényelembe. Számukra a tatami nem más, mint egy nagy matrac; mi sem megyünk cipőben az ágyba!

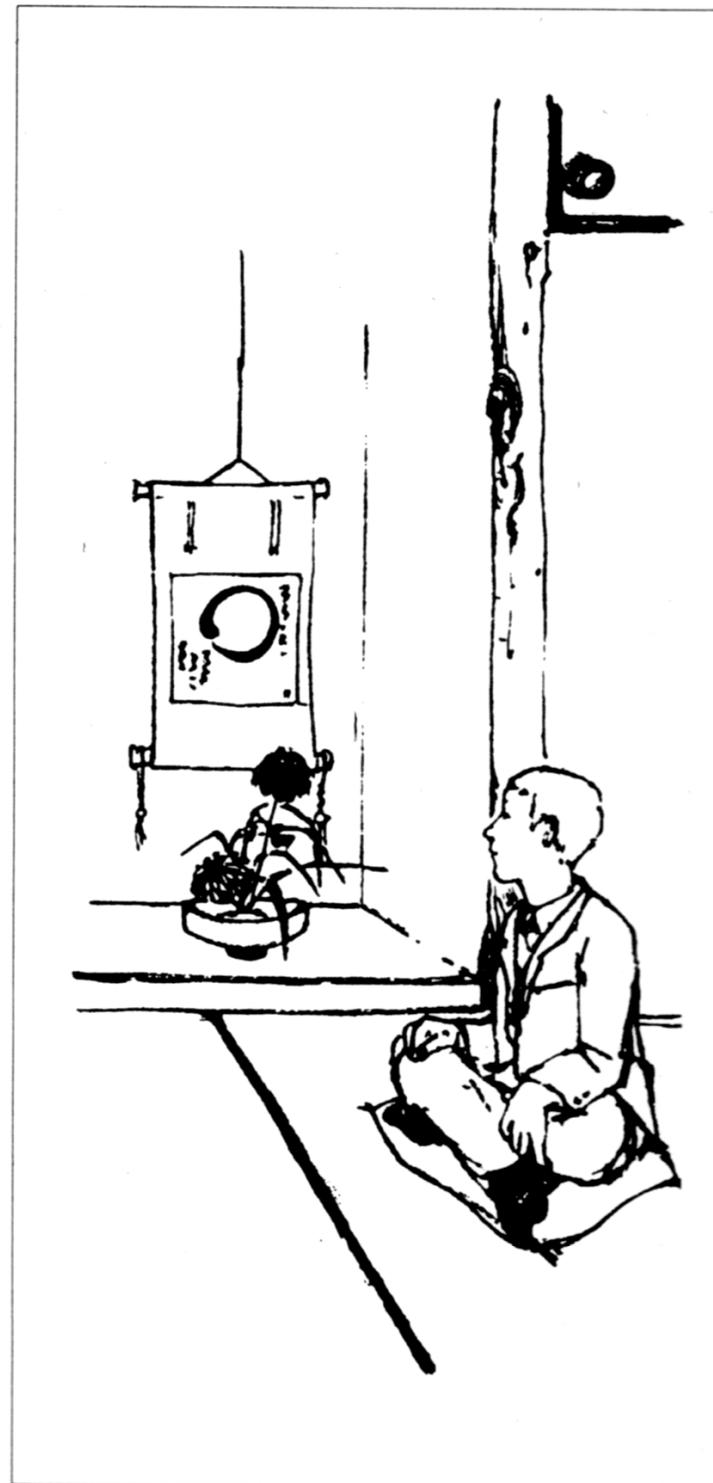

Ha a mellékhelyiségbe készülünk, keressük meg az erre a célra szolgáló papucsot (amit gyakran meg is jelölnek a W.C. jellel), és cseréljük erre a papucsunkat. Ne feledjük utána visszacserélni a papucsot! Mivel a japán otthonban időről időre vissza kell térnünk a genkanba, hogy papucsot vagy cipőt váltsunk, gyakran olyan érzésünk támad, mintha gumiszalag kötne ehhez a helyiséghez.

Ajapán szokásnak megfelelően a sarkunkon ülni igencsak fájdalmas lehet, nemcsak nekünk, de a székhez szokott fiatal japánoknak is. A férfiak nyugodtan üljenek csak törökülésben, ezt a nők csak akkor tehetik meg, ha farmert hordanak, egyébként pedig üljenek a sarkukra, majd csúsztassák súlyukat óvatosan az egyik oldalra.

Japánban a vécé fölött is guggolni kell; ez rettentő kényelmetlen, de nagyon higiénikus. A víztartály kivezető csöve úgy helyezkedik el, hogy kezet is moshassunk alatta. A vízlehúzó kart jobbra és balra is elfordíthatjuk, attól függően, hogy a tartályban levő összes vizet, vagy csak

egy részét akarjuk leengedni. Kényelmesen lehet így a vízzel takarékoskodni.

Előfordul, hogy a vécét nem lehet bezárni. A japánok, mielőtt benyitnának, bekopogtatnak, és várnak egy kicsit, hogy a bennlevő is jelezhesse kopogtatással, hogy a helyiség foglalt. A szokást nem ismerő európaiak időnként teljes testsúlyukat az ajtónak vetve próbálják megakadályozni, hogy valaki rájuk nyissa az ajtót. Igenám, de a kívülálló azt hiszi, hogy beragadt az ajtót, és ő is nekifeszül...

Ez a kopogtatásos módszer feltételezi, hogy a vécé és az ajtó között kicsi a távolság...

Ajapán stílusú fürdőzés értékeit csak akkor tudjuk igazán élvezni, ha rászánjuk az időt és ötvözzük a tisztálkodást a pihenéssel. Ezért a

fürdő (ofuro) soha nincs egy helyiségben a vécével.

Vetkőzzünk le a fürdőszobához kapcsolódó öltözőben, és tegyük a ruhánkat az ott talált kosárba. Keressünk egy kis törölközőt és lépünk be a fürdőszobába. Ha mások is vannak bent, a törölközővel elrejthetjük meztelenségünket. Szerezzünk egy szappant és egy mosdótálat, és guggoljunk le egy alacsony kis székecskére. Vegyünk ki egy kis forróvizet a kádból. Szappanozzuk be magunkat, és a törölköző segítségével dörzsöljük végig testünket. Lapátoljunk magunkra forróvizet a kádból, vigyázva, hogy szappan ne kerüljön a kádba.

Mivel rajtunk kívül mások is használják majd a kádat, csak akkor lépünk bele, ha már teljesen tiszták vagyunk. Mint díszvendégnek gyakran nekünk jut ki a megtiszteltetés, hogy el-

sőnek léphetünk a kádba; vigyázzunk, ilyenkor még nagyon forró a víz, sokkal forróbb, mint amihez hozzá vagyunk szokva. Történjék bármi, vegyük a bátorságot, és engedjünk hozzá hidegvizet, ha nem akarunk főtt rákká lenni.

Természetesen egyáltalán nem muszáj bemeni a kádba, de ha mégis ki akarjuk próbálni, legalább a fejünket hűtsük le a hidegvízbe mártott törölközővel. Ezután hirtelen merüljünk nyakig a vízbe és ne mozduljunk; néhány gyötrelmes pillanat után a fájdalom alábbhagy. Teljes mozdulatlanságba merevedve ki tudja, talán még élvezni is kezdjük ezt az embrió helyzetet! Ha már hozzászoktunk, akármeddig bennmaradhatunk a vízben, de megszakíthatjuk időnként újabb kádon kívüli mosdással is.

Amikor végleg kijövünk a kádból, csavarjuk ki alaposan a törölközőt és törölközzünk meg vele - meglepődve tapasztaljuk majd, hogy sikerül. Ha kaptunk pamut köpenyt (yukata), vegyük fel az alsónemünk fölé. Nagyon figyeljünk oda, hogy hogyan kötjük meg: mindkét nemhez tartozók a baloldalt tekerjék a jobboldal fölé. Ellenkező irányban csak egyetlen egyszer szokták megkötni a köpenyt, amikor utoljára öltöztetik földi porhüvelyünket a hamvasztáshoz! A yukata övvel (obi) viselve kellemes háziköpeny, amit minden szállodában ott találunk.

5

AJÁNDÉKOZÁS

Japánban az ajándékozás kiforrott szertartások szerint zajlik, a társadalmi együttélés során kialakuló feszültségek feloldásának elismerten legjobb módszereként. Szerencsére a külföldieknek nem kell teljesértékűen részt venniük ebben a játékban, de ha mégis az ajándékozás mellett döntenek, ajándékaikat szívesen fogadják, és viszonzozzák. Három fontos szabályt azonban mindig érdemes szem előtt tartani:

- Az ajándék mindig legyen becsomagolva. Kérjük egy japán ismerősünk segítségét, ha nehézségünk támadna a szükséges papír és kötőszalag beszerzésében. Megkérhetjük az eladót is a boltban, ahol az ajándékot vettük, hogy öltöztesse ünnepi díszbe az ajándékunkat. A díszcsomagolópapírt és zsinórt beszerezhetjük a papírboltokban (bunboguya).
- A felajánlott ajándékot nem szabad visszautasítani, kivéve, ha már messziről érződik, hogy megvesztegetésnek szánták. Ebben az esetben azonnal juttassuk vissza a küldőjének. A japánok

általában igyekeznek szerényen lekicsinyelni az ajándékot, amikor átadják. Az "ajándékra méltatlan" megajándékozott ugyanígy szabadkozik, és kezdetben vonakodik átvenni az ajándékot. Az egész szertartás csak egyféleképpen végződhet, és effelől senkinek semmi kétsége sincs. A külföldieknek nem kell lekicsinyelni az ajándékaikat, de ne is dícsérjék az egekig.

- A japánok soha nem bontják ki a csomagot az ajándékozó jelenlétében. Ezzel elkerülik a zavarbaejtő helyzetet, hogy hogyan viselkedjenek, ha az ajándék sokkal kisebb, vagy sokkal értékesebb, mint amire számítottak. Ha mégis ragaszkodnának ahhoz, hogy a jelenlétükben bontsuk ki az ajándékot, megtehetjük.

Figyeljünk arra, hogy ne adjunk túl értékes ajándékot, mert a megajándékozottnak hason-

ló értékű ajándékkal kell a figyelmességünket viszonznia, és az így mehet a végtelenségig, ami roppant fárasztóvá és anyagilag megterhelővé válhat. Az ajándékkal nem azt akarjuk kifejezni, hogy „nekem sok van, osszuk meg...”, és azt sem, hogy „ezt magának, és csakis magának szánom”. Ehelyett az ajándék a kötelezettségek kiegyenlítésére szolgál, és folyamatosan figyelmeztet a kapcsolat fontosságára. A japánok sokkal

találékonyabbak ajándékaik kiválasztásában, mint mi. Próbáljuk magunkat a bőrükbe képzelni, ha semmi ötletünk nincs arra, hogy mit ajándékozzunk először, és hogy mivel viszonzzuk azt, amit mi kaptunk.

- Amikor egy japán ajándékot kap, előfordul, hogy azonnal viszonzza a szívességünket egy csekély értékű, jelképes ajándékkal, ami szinte egyfajta átvételi elismervényként szolgál az aján-

dékunkért. A valódi viszonzás csak később történik majd meg. Nem anyagi természetű szívességeket is viszonzhatunk ajándékkal.

Még elindulás előtt vásároljunk otthon jópár ajándékot, a csekélyeségektől kezdve az értékesebbekig mindenfélét. A japánok szívesen fogadnak bármilyen csekélységet (még a városunkat mutató levelezőlapot is) jóindulatunk, kedvességünk jeleként. A kedvenc ajándékok listáját a whisky vezeti, de sajnos súlyos és nagy darab. Díszdobozos italt vásároljunk, és annyit, amennyit csak az érvényben levő vám-szabályok megengednek. A kedvenc márka a fekete címkés Johnny Walker és a Chivas Regal, de szeretik a maláta whiskyt is.

A luxusnak számító élelmiszerek szintén jó ajándékok (például Angliából a jó minőségű narancslekvár és a tea). Ezekből a kiürülő tartálékainkat Japánban is bármelyik nagyobb áruházban újratölthetjük, legfeljebb jóval többet kell értük fizetnünk, mint odahaza. Minden apróság kedves ajándék lehet, amit nem lehet Japánban megvásárolni. Apróbb ajándékként adhatunk még nyakkendőt, emlékpénzeket, fotoalbumot, és játékot a vendéglátónk gyermekei számára.

A legtöbb japán szenvedélyesen fényképezik, és biztosak lehetünk benne, hogy még akarják örökíteni barátait egy csoportképen. A színes fényképeket ezután udvarias gesztusként átadják a képen szereplőknek. Részünkről is szerencsés, ha megajándékozzuk ismerőseinket a róluk készült fotókkal.

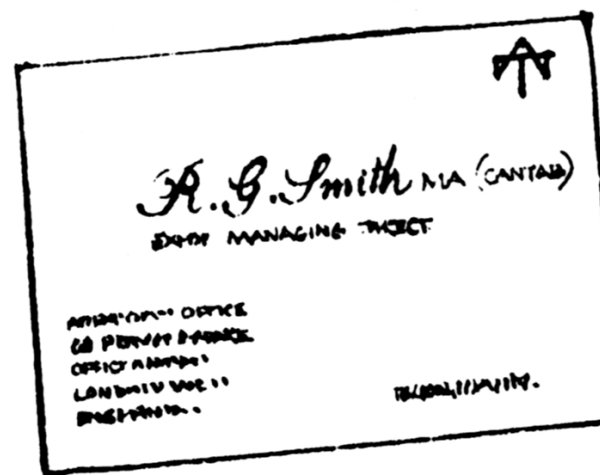
Ne csodáljunk túl sokáig egy művészi alkotást házigazdánk otthonában, nehogy úgy érezze, hogy nekünk kell adnia!

TÁRSALGÁS ÉS KAPCSOLAT - TEREMTÉS

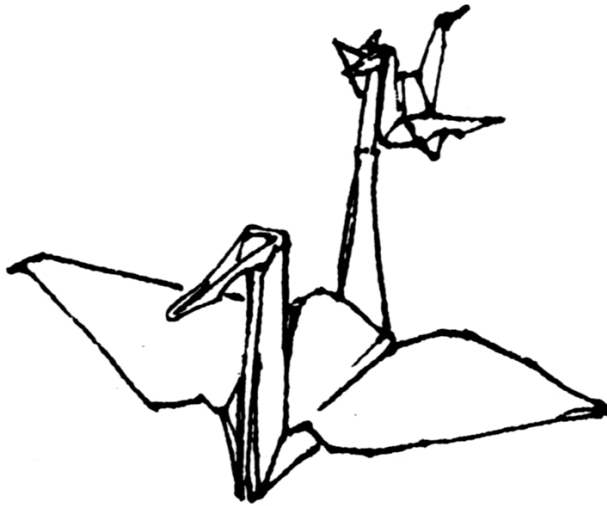
A japánok hajlamosak arra, hogy sokáig kerül-
gessék a forró kását, mielőtt rátérnek a lé-
nyegre. Ez számunkra olykor roppant unalmas
és idegesítő. A szertartásos bemutatkozást általá-
ban zöld tea követi. Ez a társasági fecsegés ideje;
a komoly témákat ilyenkor nem hozzuk fel. Le-
het, hogy a bennünket leginkább érdeklő kérdé-
sre nem is kerül sor az első találkozás során. Csak
türelem!

Ne tegyünk dogmatikus kijelentéseket, a túl
célratörő beszéd udvariatlan. Szokjunk hoz-
zá a kerülgető, burkolt válaszokhoz, próbáljuk
megérezni, hogy vajon kialakulóban van-e a köl-
csönös bizalom légköre. Ha úgy érezzük, hogy
még nem, napoljuk el a fontos ügyek megbeszé-
lését máskorra; ne erőltessük a dolgokat idő előtt.

A hivatalos alkalmakkor gyakran lehetünk a
részesei hosszadalmas beszédeknek, általá-
ban a jelenlevők között rangidős japán részéről.
Ha mi beszélünk, tartsunk hosszabb szüneteket,
mint odahaza szoktunk, hogy japán partnerünk
is hozzátehesse véleményét a mondanivalónk-
hoz. Az is előfordulhat, hogy a jelenlévő tolmács,
bár nem mutatja, nem teljesen ért bennünket.
Ajánlatos többször is ellenőrizni, hogy vajon
megértette-e, mit akarunk mondani; de mindezt
úgy tegyük, hogy ne hozzuk kellemetlen helyzetbe.

Ne szólítsuk japán partnereinket keresztnév-
ket; angol beszédben használjuk inkább a
Mr/Mrs/Miss/Dr X formákat. Szólíthatjuk vi-
szont őket a vezetéknevükön, a -san szócskával
kiegészítve. Ezt a formát mindenkinél használ-
hatjuk, kivéve az akadémikusokat, akiknek a sen-
sei („tanár”) megnevezés jár. Ha már olyan közeli
kapcsolatban vagyunk egy japánnal, hogy itt Eu-
rópában a keresztnévén szólítjuk, akkor is beszél-
jünk meg vele, hogy odakinn ne használjuk-e
inkább a vezetéknevét és -san formát mások jelen-
létében.

Ne lepődjünk meg, ha házigazdánk úgy szólít meg bennünket, hogy a keresztnévünkhöz kapcsolja a -san szócskát. A japánok közül sokan úgy vélik, hogy a külföldiekkel közvetlenebbül viselkedhetnek. Ilyenkor mi is viszonzhatjuk ily módon a megszólítást. De az is meglehet, hogy csupán csak összekeverték a vezeték és keresztnévünket. A japán nyelvben, úgy mint a magyarban, a vezetéknev megelőzi a keresztnévet. Ha különleges névvel áldott meg a sors, előzzük meg a félreértéseket, és a névjegykártyánkra a keresztnévünknek csak a kezdőbetűit nyomtassuk rá.

Ha valami kellemetlenség ér, dühünket tartasuk kordában, ne adjunk hangosan kifejezést érzéseinknek, ne emeljük föl a hangunkat. Még így is valószínűleg sokkal vérmesebbnek tűnünk majd, mint a legtöbb japán.

Ha olyasvalakinek mutatnak be, aki egy szót sem beszél angolul, akkor is jobb, ha mondunk valami kedveset, mintha csak némán állunk. A lényeg a barátságos hanglejtés, az ezzel együtt járó mosoly, és a könnyed fejhajtás.

Mindig hasznos lehet egy kisméretű fotoalbum az otthonunkról és a családról; kiváló beszédtema, főleg, ha nyelvi nehézségeink adódnak. Jó, ha van nálunk egy zsebszótár és egy darab üres papír is, hogy az érdekes és fontos dolgokat meg tudják értetni velünk. Ezenkívül megkérhetjük vendéglátóinkat, hogy tanítsanak

bennünket a papírhajtogatásra (origami). Japánban több olyan tevékenység is létezik, amit mi gyerekesnek ítélünk, ott viszont elfogadott, tiszteletreméltó időtöltés, főleg ha közben alkoholt is felszolgálnak. Ugyanakkor a legtöbb japán gyerekes viselkedésnek tartja, ha felnőtt fagyit nyal az utcán.

Ha netán rálépnénk egy japán lába ujjára, ami hegyébként szinte elkerülhetetlen, legalább próbáljuk meg kifejezni, hogy mennyire sajnál-

juk. Ha japánul nem tudunk bocsánatot kérni, mondjuk angolul, vagy akár az anyanyelvünkön, a megfelelő kézmozdulatokkal és arckifejezéssel kísérve, de ne álljunk némán. Kérjünk bocsánatot gyakran, a legapróbb, említésre se méltó vétségekért is. A sumimasen minden helyzetben használható kifejezés.

Ha szóban hozzuk a döntést, és főleg, ha telefonon keresztül, mindig van esély rá, hogy félreértenek. Az is meglehet, hogy mi nem értjük meg az angol szavak Japánban meghonosodott kiejtését. Ennek egyik oka az, hogy a japán nyelvben, az olaszhoz hasonlóan, a mássalhangzókat magánhangzók követik. Így például a taxi takushi-vá módosulhat. Könnyen félreértéshez vezethet a túl gyors „angolos” angol beszéd is, mert Japánban inkább az amerikai kiejtést ismerik.

Mindig tisztán, és a szokásosnál valamivel lassabban beszéljünk, de ne annyira, hogy sértő legyen. Bár a legtöbb japán olvas angolul, és a levelezését is így folytatja, kevés a lehetőségük az angol beszédre. Ezért ügyeljünk a stílusunkra, ne használjunk szleng vagy tájnyelvi kifejezéseket, és szójátékba se bocsátkozzunk. Ne emeljük meg a hangunkat, ha félreértenek, hanem lassan ismételjük meg a mondanivalónkat. Ha nagyon fontos dologról van szó, inkább írjuk le.

Mivel az udvariasság nagyon fontos erény a számunkra, a japánok nem szeretik, ha észrevesszük, hogy nem mindig értenek meg bennünket tökéletesen. Egyet mindig tartsunk észben: ők még így is sokkal jobban megértik a mi nyelvünket és kultúránkat, mint mi az övéket.

HALLGATNJ ARANY

Ne essünk zavarba, ha a beszélgetést hosszú szünetek szakítják meg. A legtöbb japán számára roppant fárasztó angolul beszélni. Emiatt a válaszolás előtt is hosszabb gondolkodási időre van szükségük. A beszélgetés során beálló csönd kevésbé zavarja őket, mint az európaiakat. Ne ismételjük meg a kérdésünket emelt hangon, és próbáljuk meg figyelmesebben hallgatni beszélgetőpartnerünket, mint általában tesszük.

Ne védjük álláspontunkat körömszakadtáig, mert ezzel csak azt bizonygatjuk, hogy a másik félnek semmiképp nem lehet igaza. A japánok a barátságos légkör megőrzése érdekében gyakran azt mutatják, hogy egyetértenek a többiekkel; hogy magukban mit gondolnak, az más lapra tartozik. Náluk ez nem képmutatás; egyszerűen csak jólneveltség.

Japánban az őszinte, belülről fakadó bizalom szinte eláraszt bennünket, főleg olyan társaságokban, ahol közös ismerős mutatott be bennünket. A kérdéseket igyekeznek úgy megfogalmazni, hogy igenlő választ adhassunk.

Az életbevágó üzleti döntések kivételével nyugodtan bólogassunk csak akkor is, ha nem értjük teljesen a kérdést, aztán reménykedjünk a legjobbakban. Japánban sok kellemes élmény vár ránk; de talán az egyik legkellemesebb, hogy újra megtapasztalhatjuk az őszinte, gyermeki bizalmat.

HASZNOS KIFEJEZÉSEK

Az írott japán nyelv nagyon nehéz; de a beszélt nyelv egyes hasznos kifejezéseit könnyű elsajátítani.

Uram/asszonyom/kisasszony...san a vezetéknev után (de soha ne használjuk a saját nevünk után)

Jó reggel tohayo gozaimas'

Jó napot kon-nichi wa Jó estétkonban wa

Viszontlátásra Sayonara

Jó éjszakát O-yasumi nasai

Jaj, de forró! atsui des' ne

Jaj, de hideg! samui des' ne

Hallgatom magát ...hai, hai

Egyetértek hai, so des'

Nem (ritkán használják) iie

Nem értek egyet chigaimas'

Kérem (vegyen a tálból, stb) dozo

Kérek szépen egy... ...okudasai

Jó étvágyat! itadakimas

Egészségére kampai!

Köszönöm (kedvességét) domo arigato gozaimash'ta

Köszönöm (az ebédet, stb) gochiso-sama desh'ta

Köszönöm (hogy olyan kedves volt hozzám a minap)

kono aida wa domo arigato gozaimash'ta

Köszönöm, nem kérek többet mo kekko des'
Elnézést; bocsánatot kérek sumimasen
Nem történt semmi; minden rendben daijogu des'
...-nak hívnak ...des'

Örülök, hogy találkozhatom önnel dozo yoroshiku

Köszönöm, nem iie kochira koso

Hol van a...? ... wa doko des'ka

Legyen szíves, adjon... ... o kudasai

Mennyibe kerül? .. wa ikura des'ka

Nem értem wakarimasen

Beszél valaki angolul? dare ka eigo o hanashimas'ka?

Nem értek japánul Nihongo ga wakarimasen

Legyen szíves, hívjon egy taxit

takushi o yonde kudasai

...hoz szeretnék menni. ...ni ikitai des'ga

Itt a cím kore wa jusho des'

Jobbra migi

Balra hidari

Egyenesen előre massugu

Álljon meg itt tomatte

Itt koko

Ott asoko

Gyorsabban motto hayaku

Lassabban motto yukkuri

Kiejtés:

A magán- és mássalhangzók ejtése a magyar kiejtéshez hasonlatos, de az s-t sz-nek ejtjük.

A felülhúzott (-) hangzókat hosszan ejtjük. A szóvégi aposztróf a nem ejtett „u” vagy „i” hangzó helyén áll.